

**R. P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère <1543-1623>

Mogvntiæ, 1617

Cap. 3. De obligatione audiendi Missan in die festo,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78477](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78477)

ante Baptismum in hac vna re traduxit. 6. lectio epistolæ indicat doctrinam Apostolorum, antiquæ legis, Prophetarum & Ioan. Baptista. 7. graduale, priuatam Christi doctrinam qua discipulos Petrum, Andream, Philip-pum, Nathanaelem instruxit 8. Alleluja, id est, laudate Deum: lætitia de Christi ad nos aduentu & eius reditu ab inferis. 9. transfertur liber à dextra parte ad sinistram: quia sicut Iacob commutauit manus super filios Ioseph, ita dextra Dei, quæ olim super Hebræos porrigebatur, propter eorum mala merita, translata est ad Gentiles. Et quia Christus venit, peccatores qui erant à sinistris, vocaturus ad dextram. 10. Euangelij recitatio refert publicæ Saluatoris doctrinam, ad cuius titulum respõdetur, Gloria tibi Domine; quia per eam doctrinam cognitus est Christus. 11. initio Euangelij cruce signatur frons, os, & pectus, vt non pudeat Dominum sectari: sed vt omnes legē & doctrinam ipsius palam & in fronte circumferant, neque solum contineant pectore reconditam, sed etiam ore confiteantur; neque solum in ore consistat; sed & in corde. Itantes Euangelium audimus, vt paratos nos ostendamus, & monitis parere diuinis, & pro fide quæuis supplicia persequi. 13. Recitatio Euangelio Sacerdos lecta in libro verba osculatur in signum deuotionis: cum qua excipi debet mente, & excerptum conseruari semen diuini verbi. 14. Respondetur ad finem Euangelij, Laus tibi Christe; quia hic super ore, diuina recitata nos docuit. 15. Symbolum Apostolorum significat diffusam per mundum Christi doctrinam, & conuersionem Gentium ad veram religionem. 16. Tacita & secreta preces significant tum illud tempus quo Christus lauit, tum & occulta consilia Iudæorum de eius nece. 17. Oblatio hostiæ & calicis vna cum iis precationibus quæ tunc adhibentur, ostendunt Christi voluntatem, qua se alacriter ad iudicium patri pro humani generis salute offerebat; præsertim autem preces in horto fufas, cum dixit: non mea voluntas, &c. 18. Ablutio manuum, Christi innocentiam: quam vt testaretur Pilatus, manus lauit. 19. Præfatio, ingressum Domini triumphantis in urbem Ierosolymam, simulque laudes quibus ab Angelis perpetuo celebratur in celo, cum quibus nos in terra voces sociamus. 20. Canonis tacita lectio, Christi Domini inter cruciatus & contumelias silentium, qui velut agnus coram tondeute se, obmutuit. 21. Sacerdos cum primum orans dicit Memento, &c. reuocat nobis in mentem Christi præces in horto, mœstilitiam illam, & sudorem cruentum, quo resperus est, cum sibi nostra peccata ante oculos posuit. 22. Cum Sacerdos hostiam manibus accipit, ac deinde calicem, & super ea bene precatur, signumque crucis format, & oculos tollit in celum; augustissimi & altissimi mysterij maiestatem ostendit, transubstantionis scilicet, panis ac vini in Christi corpus & sanguinem: quæ primū facta est in suprema cœna: cum gratias Christus leuatis in celum oculis agens, sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum instituit. 23. Eleuatio Christi corporis & sanguinis, cypreus erectionem representat, & effusum Domini sanguinem ad ablendas animarum nostrarum labes. 24. Tempus quod hinc vsque ad hostiæ fractionem intercedit, & illæ cruces & ceremoniæ, significant tempus quo Dominus fuit in cruce. 25. Cum dicitur iterum memento, & sit memoria defunctorum, significatur Christum memorem fuisse Patrum, vt eos liberaret. 26. Peccatoris tunc cum iis verbis, nobis quoque peccatoribus significat boni latronis conuersionem; centurionis, aliorumque timorem, qui reuertebantur percipientes pectora, sua & restabantur: Vere filius Dei erat iste.

Oratio Dominica, præces Christi in cruce, & septem quæ eo tempore dixit verba significat. 28. hostiæ fractio mortem Domini, & animæ à corpore seu iunctionem. 29. Mixtio hostiæ cum sanguine, lateris vultus: ex quo sanguis & qua profluens corpus totum respergit. 30. Communicatio Sacerdotis, Christi sepulturam, & intimam coniunctionem Domini cum Sancta Ecclesia, quam sibi suis cruciatus peperit. Ea que præcedunt, vt Domine non sum dignus, &c. ostendunt quanta cum præparatione tantum sacramentum sit suscipiendum. 31. Cantus possit

communiohem & reliquæ partes, significant lætitiã post Christi reditum ex inferis, & gratias pro beneficio Deo agendas. 32. Dimissio populi per formulam illam *Ita Missa est*, ascensum Domini in celum, quem populo nunciat Sacerdos, vt Angeli olim Apostolis. 33. Benedictio, Spiritus sancti aduentum & supremum iudicii diem. 34. Euangelium sancti Ioannis promulgationem diuinæ legis die Pentecostes. In hoc enim Euangelio mysteria sanctæ Trinitatis, & in carnationis continentur quæ sunt præcipua & propria religionis Christianæ. Arque hæc paucis attingisse sufficiat, pro quotidiana præxi.

CAP. III.

De obligatione abstinendi in die festo ab operibus seruilibus, nonnullisque aliis.

SUMMARIUM.

35. *Quæ opera seruilia prohibita sint ab Ecclesia in die festo.*
36. *Quæ non sunt de se seruilia, non sunt censenda fieri talia ex eo, quod principaliter exercentur ob lucrum.*
37. *Pulsare instrumenta musica, dare consilium, & studere non sunt die festo prohibita.*
38. *Iter facere in die festo, quo modo sit, aut non sit, licitum.*
39. *Scribere in die festo etiam lucri gratia, non esse prohibitum.*
40. *Explicatio dubij de actu transcribendi.*
41. *Explicatio alterius dubij de actu pingendi.*
42. *Actus non seruales in die festo prohibiti.*
43. *De mercatu, quid eo nomine intelligi possit.*
44. *De placito, quid sit & quatenus prohibitum sit, vel non sit in die festo.*
45. *Explicatio dubiorum de nonnullis actibus forensibus, an sint prohibiti.*
46. *De iudicio ad pœnam, prohibito in die festo.*
47. *De iuramento similiter prohibito.*
48. *De prima causa excusante opera in die festo prohibita, quæ est cultus diuini.*
49. *De secunda, quæ est pietas.*
50. *De tertia causa, quæ est necessitas.*
51. *De quarta causa, quæ est occurus lucri transitorij.*
52. *De quinta causa, quæ est consuetudo.*
53. *De sexta causa, quæ est materię paruitas.*
54. *De fine excusante.*

CLESIA præcepto audiendi Missam coniunxit nonnullarum prohibitionem, eamque pariter sub mortali ex Caiet. in verbo Festos dies, cap. 1. Ratio est, quia datur de actu religionis virtutis præstantissimæ & in finem præstantissimum, diuinum inquam cultum. Vnde illius violatores interdum à Prælati coercentur comminatione excommunicationis: non sine ratione, præsertim cum in veteri Testamento violatio Sabbathi tanta seueritate puniretur, vt patet per illud Numerorum 15. versus finem, quod inuentus ligna colligere in die Sabbathi, iussu Dei lapidatus sit.

PARS PRIOR CAPITIS.

In qua traditur quam sint opera prohibita fieri in die festo.

Non solum igitur opera omnia seruilia, sed etiam nonnulla alia prohibita sunt in die festo. Ac quoad seruilia notandum est, hoc præcepto prohibita censeri solum ea quæ talia sunt proprie; non vero ea quæ talia sunt metaphoricè, vt peccata quibus seruitur dæmoni. Ita notant Caiet. in memorato cap. 1. & 2. quasi. 122. artic. 4. columna 2. Sotus 2. De iust. & iure quasi. 4. artic. 4. circa 3. argumentum, & Couarr. 4. variarum resolut. cap. 19. versus finem. Iam proprie seruilia dicuntur illa, quibus serui distinguuntur à liberis, seu ad quæ serui deputati habentur iuxta Caiet. locis citatis: aut in quibus vnus homo

seruit alteri, iuxta D. Thomam in illo articulo 4. ad 3. & Sorum loco cit. seu quæ proprie seruis conueniunt iuxta Nauarr. in Enchir. cap. 13. numero 3. Adeo illa proprie dicantur seruilia, quæ de se talia sunt, & etiam per liberos non nunquam exercentur, seruorum tamen sunt propria.

Ad quod intelligendum plenius, habenda est in memoria distinctio illa, quæ notat Caiet. & Sotus locis citatis præter alios quos Azor refert in 2. parte sue summa lib. 1. cap. 28. quest. 1. quod inter opera exteriora seu corporalia, quædam sunt seruilia ex suo genere, quæ scilicet seruorum sunt propria, vt fodere, arare, suere & cætera, ad quorum exercitium serui haberi solent deputati, mechanicaeque dicuntur, eo quod artes mechanicae. (quæ à liberalibus distinguuntur) in eis dirigere debeant operantem. Videri potest Suarez tomo 1. de religione lib. 2. cap. 20. Quædam vero genere suo sunt libera, cuiusmodi censentur illa in quibus artes liberales dirigere debent operantem, vt numerare, canticare, docere, scribere, consilium dare. Quædam denique sunt opera communia: vt pote quæ tam à liberis, quam à seruis communiter exercentur, vt iter conficere; pila ludere, tripudiare: ex quibus sola prima opera sunt hoc præcepto verita, adeo reliqua (nisi obster mala circumstantia) sunt licita in die festo: exceptis nonnullis postea explicandis: quæ licet seruilia non sint, prohibita sunt tamen.

36. Sed vero in questione versatur, An ea quæ non sunt suo genere seruilia, reddantur talia, per hoc, quod fiant principaliter pecunie seu mercedis, stipendiue causa. De qua in vtramque partem plures auctores Azor loco cit. & Suar. in præced. cap. 19. referunt. Negantis autem, quam illi & recentiores communiter sequuntur, fundamentum est: quod in die festo ob lucrum operari, non inueniatur aliter prohibitum in Ecclesia, quam prohibitione operis seruilibus, paucis exceptis de quibus postea. At opus eo solo nomine quod fiat lucri gratia non est censendum seruire, ergo nec prohibitum hoc præcepto. Minor ex eo confirmatur, quod nemo dixerit extra diem festum docere Theologiam, aut concionem habere ad populum, aut consilium dare, aut alia id genus munia exercere, propterea seruilia esse quod accipiatur stipendium illa exercentibus assignatum. Intentio igitur & spes lucri non facit vt opus, quod alias seruire non est ex suo genere, censeatur seruire, & prohibitum hoc præcepto. Quare opus quodcumque quod licite fieri potest in die festo sine quaestu, potest etiam fieri ob lucrum. Adeoque si iusta aliqua de causa aliquod opus seruire alicubi permittatur exercendum aliquo die festo, non magis violabit hoc præceptum qui ob lucrum exercebit, quam qui gratis. Ex qua vniuersali doctrina, quam Suarez pluribus locis citato persequitur: multa in particulari inferre licet.

37. Primum est: esse quidem illicitum in die festo arare, fodere, suere, & cætera huiusmodi facere, quæ sunt ex suo genere seruilia; sed tunc quemadmodum in Enchir. cap. 13. numero 14. expressit Nauarrus: licitum esse pulsare organa & alia musica instrumenta, aliaque facere (nisi conditio aliqua vitiosa obster) quæ non sunt opera seruilia; nec continentur numero eorum operum non seruiliū, quæ specialiter prohibentur, inferius tractanda: proceditque istud non solum cum ipsum fieret: ob recreationem animi, sed etiam cum principaliter ob lucrum, quandoquidem vt prædictum est, non efficitur inde seruire. Vbi aduerte obiter canere voce; aut instrumentis non censeatur seruire, quia ordinatur de se ad animi leuamen, & oblectationem: nec item tripudiare, quod illi coniungitur: quia est quædam corporis cooperatio ad exultationem, & gaudium animi: quo fit vt neutrum censeatur hoc præcepto prohibitum; sique malum sit contrahere aliunde malitiam, quam ex illius transgressione. Videri potest Suarez in eodem lib. 2. cap. 27. num. 4. & sequenti.

Secundum est: quod possit quis in die festo dare consilia, vt faciunt Aduocati: cum id quoque nec seruire sit, nec alias prohibitum ex Caiet. in verbo, festos dies, cap. 1. & Soto in memorato artic. 4. versus finem. Nec obstat ex antedi-

ctis, quod id fiat ob pecuniam, quod etiam notant Sorus ibidem, ac Nauar. in præced. num. 12.

Tertium est: quod possit quis studere in die festo, ac docere quamcumque scientiam non veritam: etiam si id faciat ob lucrum, prout ex Panormit. habet Azor in præced. cap. 27. quest. 3.

Quartum est: licere (intellige, dummodo Missa audiatur) iter facere in die festo. Quamquam non desunt qui malint iter referendum potius ad receptam consuetudinem: tanquam iter facere sit opus seruire, ideo que illicitum alioqui in die festo. Cuius contrarium ex professo Suarez tenens in eod. cap. 27. initio, concedit nihilominus id locum habere, cum iter confici nequit sine magno labore & opera in parendis iis quæ ad illud sunt necessaria: vt cum imponenda sunt iumentis, & curribus seu pluribus onera quæ deferantur: quod etiam Azor attingit in seq. quest. 8. Qualiter autem excusari possint agatones iter facientes cum iumentis, aut curribus onatis, docebitur in seq. parte huius capituli.

Quintum est, licere in die festo aucupio, venationi, aut piscationi insistere. Talia enim opera communia sunt seruis & liberis vt satis patet si fiant solum causa recreationis. Non obstat vero quod lucri causa fiant concedit Nauarrus in præcedenti numero 11. & patet ex eo quod ante habitum est id non reddere illicitum, in die festo opus, quod alias non est in eo prohibitum. Attamen ille peccabit mortaliter, ex eodem Nauar. ibid. qui ea de causa omiserit audire Missam. Adde nec istiusmodi excusationi locum est, quando ad talia opera adiuncta sunt alia laboriosa, quæ censentur de numero seruiliū esse, sicut ad piscationem quamdam adiuncta sunt hæc, retia parare, reficere, lauare. Id quod notat Azor ibidem quest. 7. argumento sumpto ex cap. Licet, De seruis, vbi causa necessitatis aut vilitatis, permittitur quædam talis piscatio: qua permissione nihil opus esset, si illa in die festo liceret. Accedit, quod tam piscari quam venari, eo nomine censeantur opera esse genere suo seruilia, quod nobis communia sint cum bellis, ne ea ad animi perfectionem attineant. Quædere videri potest Suarez in eodem lib. 2. cap. 28. vbi etiam docet esse idem iudicium de actu bellandi quoad executionem: non autem quoad ordinationem necessarium ad illam: quæ ordinatio est opus mentis potius, quam corporis, & dominorum potius quam seruorum propria.

Sextum est, quod liceat scribere in die festo, cum id nec sit ex suo genere seruire, nec de numeris aliorum operum prohibitorum: quod posterius patebit ex iis quæ dicentur postea de iisdem prohibitis. Prius vero probatur, quia licet concedatur, quod scribere non sit opus de se liberum: sed solum sit commune, quemadmodum docent Caiet. 2. 2. quest. 122. art. 4. col. 6. in medio, & Sorus in citato art. 4. sub finem explanationis tertie cause: tamen, vt bene idem Caiet. ait opus, opus scribendi sic dignum est homine libero, vt huic vitio detur, si illud per se exercere nullo modo queat. Nec certe quisquam est qui iudicet seruire esse illud vsurpare ad docendum, vel ad apertendam alteri mentem suam prout fit per literas, vel ad dandum consilium absentis. Adde quod exercitium illius non instituitur ad perficiendam materiam aliquam, sicut exercitia operum mechanicorum, quibus materia externa tractatur, vt ipsa secundum artis præscriptum formetur. Non obstat autem quod quis scribat ob lucrum, expressit Nauarr. in eodem cap. 13. num. 12. eo fundamento innixus, quod nullum opus sua natura & conditione liberale, transeat in seruire eo solo nomine quod lucri gratia fiat. Videri potest Suarez in supra memorato lib. 2. cap. 24.

Dubium autem est, quod idem Suarez tractat in sequenti cap. 25. vt & Azor in citato cap. 27. qu. 2. de actu transcribendi vtrum tanquam opus seruire, prohibitus sit in die festo. Cuius partem affirmantem tenent quidem Caiet. in memorata col. 6. & Nauar. in eod. cap. 13. num. 14. sed pro negante quam sequuntur Azor & Suarez: atque vt hic habet n. 2. recentiores Theologi frequentius: facit quod transcribere non sit aliud quam scribere: vnde si hoc fit de se

licitum in die festo, erit & illud: præsertim si non omitantur quæ tunc faciendæ sunt: nempe si audiatur Missa, nec concio & vespertinæ preces, de consuetudine loci audiendæ, negligantur. Et certe durum esset damnare peccati mortalis scholasticos qui lectionem quam in classe non exceperunt: aut etiã alterius quam suã præceptois dictata sibi commoda transcribunt in die festo. Nec ratio est, quin si licite pro se id possunt, pro alijs similiter possint. Id quod Azor fateretur simpliciter quoad scholasticos quim die festo transcribunt etiam mercede stipendiove accepto ad subueniendum suæ necessitati. Quoad illos vero qui ex officio exercent transcribendi munus, tanquam opus artis quam faciunt, victus quaerendi ac lucrãdi causa (copistas vulgo vocant) non ita fateretur: sed tantum vult per vrgentem personarum aut negotiorum necessitatẽ, facile a peccato excusari. Id probans ex eo quod Romæ talibus, *copistas inquam*, exercitium officij sui permittatur impune. Cur autem tales nõ videantur simpliciter excusandi, & respectu eorum videatur inclinandum in Caiet. sententiam: ratio esse potest, quod lucro sic inhient, vt sectando ipsum affectu quodam mechanico, non minus vacent prædicto exercitio diebus festis, quam profectis: sicque opus liberale exercent tanquam feruile, in quo potest perinde peccatum esse, ac in eo quod quis vxorem propriam cognoscã tanquam alienam.

41. Alterum adhuc superest dubium de exercitio pingendi, quod Azor in seq. qu. 6. bene explicat distinctione. Inquiens cum negari non possit artem pingendi mechanicam esse, nec item negari posse, eam luci præsertim gratia exercentem, pingendo facere opus feruile (quod pluribus tractat Suarez in eodem lib. 2. c. 26.) pingentem vero tantum gratia reficiendi animum aut addiscendi, non censeri opus feruile exercere, propterea quod in eo spectat spiritalem animi perfectionem: nempe recreationem honestam aut instructionem & peritiam, quæ de se est quid liberale. Quo nomine, aliqui alijs authoribus citatis, excusata peccato iuuenes, qui cupidi discendæ artis pingendi, diebus festis pulchre pietas alicubi imagines Sanctorum aut Principum, intentis oculis & animis intuitu imitantur pingendo. Aduerte tamen quod in fine citati cap. indicat Suarez, hoc esse verum, cum sit solummodo ad memoriã iuuandam, vt talis imaginis idolum postea possit mente perfecte formari, quia id ad disciplinam liberalem accedit: non esse autem si fiat ad eam transsumendas pingendo, quia non minus feruile est, *inquit ille*, pingere ad imitationem sensibilibus exemplaris positi ob oculos, quam ex imagine interna propriæ mentis.

Excusatur quoque (citatis Caietano & Armilla) Azor, eum qui in charta, quo modo sit aliquid fabricandum describit ac designat ad instruendum aliquem de opere futuro, quia & id ad disciplinam pertinet, potius quam ad operis machinationem: ideoq; actio potius est spectanda ad animum & liberalis, quam ad corpus, & feruilis.

De mercatu, & alijs operibus liberalibus prohibitis in die festo.

42. Iam quoad opera non feruilia in die festo prohibita: notandum est quatuor haberi ex cap. 1. De feriis: quæ sunt mercatus, placitum, iudicium ad mortem, vel aliam penam ciuilem, & iuramentum in iudicio interpositum, nisi interponatur causa pacis aut necessitatis: quintum autem quod videretur addendum ex cap. finali, De feriis, puta strepitus iudicialis, reducitur ad 2. & 3. prædictum, prout Caietan. indicat in verbo Festos dies, cap. primo, vers. Quoad 3.

43. Atque de mercatu notandum est ex eodem ibidem: posse eo nomine intelligi primo nundinas, quæ semel, aut bis in quolibet anno sunt iuxta diuersorum locorum mores: in ea que acceptioe derogatum esse huic præcepto per contrariam consuetudinem, vbi ipsa inualuit, nec a Prælati quibus cognita est reprehenditur: ita vt quamdiu noua prohibitio non obtulerit, liceat secundum illam agere ex Nauarr. in Enchir. cap. 13. num. 8. & Angelo in verbo Feria, numer. 21. auditis tamen diuinis. Nunquam enim talis consuetudo sic introducitur, vt Missa possit omiti absque

speciali necessitate. Ideo autem rationabilis censetur talis consuetudo, quod rustici solent tantum diebus festis confertim venire ad oppida pro emptione necessarium.

Intelligi secundo posse: quasi nundinas, quæ semel bis aut ter in hebdomada alicubi fieri cõsueverunt, dum vulgares homines ad forum deferunt ova, pullos, fructus, &c. In quo sensu huic quoque præcepto similiter derogatum est: nisi quod multis in locis in alteram diem, ipsæ quasi nundinæ mutari soleant, si in festo contingant. Id quod seruandum est, quoad fieri potest: & curandum ne de nouo contraria consuetudo inducatur, & ne introducta extendatur.

Intelligi postremo posse, quoscumque actus, siue emptionis & venditionis, siue locationis & conductionis, siue cuiuscumque alterius eiusmodi. In qua acceptioe negari non potest, quin quoad pleraque sit hodie huic quoque præcepto derogatum consuetudine: videmus enim diebus festis vendi & emi panem, vinum, herbas, fructus, carnes, & alia ad usum illius diei necessaria. Itemque sutores, sartores, aliosque similes opifices, rusticos vendere calceos, vestes & id genus alia. Quod excusatur, tum respectu venditorum qui non possent alio die vendere ob defectum ementium: tum respectu emptorum qui diebus profectis venire nequirent ad emendum, si de rerum suarum detrimento. Itemque die festo operarij conducuntur ad vites putandas, aut inter das segetes, &c. quæ consuetudo nata ex necessitate excusatur: nisi, vt Caiet. loco cit. excipit, Episcopus aliquid prohiberet fieri: aut per totum diem, aut vsque ad vespertam: vel, vt sit in quibusdam locis, donec finiatur concio, aut donec facta sit eleuatio corporis Christi in Ecclesia maiori. Videri possunt Nauarr. in præced. num. 6. & Sorus lib. 2. De iustitia & iure quæst. 4. art. 4. causa quarta.

De actibus forensibus prohibitis in die festo.

DE placito vero notandum est ex eodem quoque Caiet. ibidem (de quo pluribus Suarez in seq. cap. 29. nu. 8. & 9.) significari eo nomine lites, seu causas iudiciales, quæ prohibeantur die festo agi in iudicio, nisi necessitas vrgeat aut pietas suadeat. Vrgentis necessitatis exemplum est, quando alias iudex aut testis haberi non poterit: vt si in die festo delictum sit commissum, & nisi tunc inquisitio de illo fiat, testes disperebunt, impediaturque iustitia. Suadentis vero pietatis exemplum est, quod rusticis iudices rurales dicant ius in die festo secundum loci consuetudinem, ne pauperes alijs diebus perdant diurnum laborem: hoc habet etiam Nauarr. in eod. cap. 13. num. 13. Exemplum item sunt causæ miserabilium personarum, vt ipse Caiet. addit, vide glossam ad cap. Consequens, De ferijs, verbo Pietas. Hic moueri possunt aliquot quæstiones, quibus paucis satisfaciendum est.

PRIMA EST, Ad quas personas, & ad quas actiones prohibitio proposita pertineat. Respondetur ad omnes personas per quas exercetur forense iudicium: quarum principalis est Iudex, accessoria: Aduocati ad ministræ vero, Procuratores, Notarij, testes & id genus alij: itemque actor & reus quatenus hi opera illorum vruntur. Pertinere etiam ad omnes actiones forenses spectantes ad actus iudicij. De quibus in cap. finali De ferijs, sic habetur: Debet iudicialis strepitus diebus conuiescere feriatis, qui ob Dei reuerentiam noscuntur esse statuti.

Quem strepitum aduerte tribus partibus constare: quarum prima est inchoatio causæ per citationem: secunda, formatio processus, causæque cognitio: tertia, terminus iudicij, seu sententiæ prolatio. De quarum secunda & tertia certum est, sic esse illicitam in die festo, vt simul sit inualida. Aperta sunt enim verba hæc in citato cap. finali. Vsq; eadeo conuenit ab huiusmodi abstinere, vt consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia quam contingit huiusmodi diebus promulgari. Quod ipsum Azor annotans in memorato cap. 27. quæst. 12. addit in sequenti 13. exceptionem: nisi procedatur absque strepitu iudicij, vt fieri potest cum sufficiens causæ cognitio iam habetur.

45.

SECUNDA QUÆSTIO, An prohibeantur in die festo Advocatum consulere, cum Procuratore priuatim agere de lite, Iudici totam causam referre, vt ea probe cognita sententiam commodius ferat. Respondet Azor in eodem cap. 27. quæst. 11. ea omnia licere: quia ius prohibet tantum causas forenses (quæ cum iudiciali strepitu seu litigioso ac contentioso tractantur) die festo agi in iudicio. Videri possunt Caiet. 2.2. quæst. 122. art. 4. versu, sed ad hæc dicendum est & Suarez in eod. lib. 2. cap. 30. num. 9. & non nullis sequentibus. Addit idem Azor ob eandem rationem, licere creditori à suo debitore priuatim debitum exigere, quod non licet in iudicio.

TERTIA QUÆSTIO EST, An testes recipi & examinari queant in die festo. Respondendum est autem negatiue: quia oportet in eodem interponi iuramentum, de quo paulo post, prohibitum in cap. primo. De feriis. De qua re plenius Suarez in citato cap. 30. num. 7. & 8. bene refutans eos qui existimant, quod si in die profesto recepti essent testes & iurati: nec tunc examen perfici potuerit ob ipsorum testium, vel articulorum multitudinem, illud in sequenti die festo continuari posse, si nihil aliud obstat. Nam talis quoque continuatio pertinet ad strepitum iudiciale, qui omnino prohibetur in die festo. Alias rationes vide apud eundem.

QUARTA QUÆSTIO EST, An citatio in die festo ad diem non festum; aut contra in die non festo ad diem festum facta valeat. Ad hoc Azor in memorato cap. 27. quæst. 16. respondet negatiue nixus hoc fundamento: quod talis citatio in die festo non modo quoad suum effectum (iudiciale inquam processum, qui vi illius fit) sit prohibita in citato cap. finali, sed etiam quoad suam originem per illud in Cod. De feriis lege vltima. Taceat apparatus præconis, horrida vox sileat. Id quod plenius declarat Suarez in eodem cap. 30. nu. 3. & tribus sequentibus.

Aduerte autem cum in strepitu iudicij variæ personæ concurrere possunt, vt ante attingimus, & satis constat experientia: contingatque plerumque eas in diuersis locis domicilia habere, in quorum vno festum seruatur non in alio; ad iudicandum de eodem strepitu, vtrum fiat cum festi violatione spectari de ore locum in quo est Iudex & causa tractatur: quia Iudex ipse est persona principalis, ac cæterarum caput in tali negotio: vnde ratio postulat vt ipsum ceteri sequantur. Idem vero Iudex tenetur seruare festa loci in quo futurus est: alioquin candido erit aliis: quibus in laudabili consuetudine se conformare tenetur; ac proinde abstinere à strepitu iudiciali, qui tunc temporis prohibitus est. De quo plura Suarez in præced. cap. 29. num. 7.

QUINTA QUÆSTIO, An appellatio iudicialis sit pariter illicita in die festo. Hanc Suarez tractat in citato cap. 30. num. 12. & 13. Ac licet negantem damnare non audeat eo quod illam iuristæ communiter sequantur: eam tamen in praxi non esse consulendam merito censet: nisi necessitas, aut notabilis vtilitas aliud suadeat. Etenim prohibitio facta in cap. finali, De feriis, est generalis: ideoque extenditur ad omnem actum strepitus iudicialis: de quorum numero est appellatio prædicta, sicut & litis prosecutio, cui dat initium & causam præbet.

Executionem sententiæ à qua non est appellatum, prohibita etiam atque à deo irrita esse, per memoratum cap. finale: ideo rationabiliter teneri potest, prout tenet Suarez in præced. num. 11. quia in illa maior strepitus solet esse, nec perturbatio partium, ac populi distractio in diuinis quam in sententiæ profatione. Atque hæc hæcenus de tribus primis prohibitis cap. 1. De feriis: operibus inquam feruilibus, mercatu, & placito, Restat dicendum de duobus nempe de iudicio ad mortem, & de iuramento.

46.

Igitur de iudicio ad mortem, vel ad aliam pœnam civilem, notandum est, veritum esse ne Iudex talem sententiam ferat in die festo: quod intelligendum est non modo de sententiâ definitiuâ, qua finis imponitur controuersiæ; sed etiam de interlocutoria, seu semiplena, quæ profertur inter principium & finem causæ. At tamen interdum possent aliqua ex causâ ferri in die festo sententiæ ad

mortem: vt cum timetur, quod nisi repertus in flagranti delicto statim puniatur, iustitia impediatur; vel quia conditio temporis, vt belli, id sequirit: ex Caietano in verbo, Festos dies, cap. 1. versu, Vt autem.

De iuramento vero notandum est, ex Caiet. ibidem intelligi, non quodcumque, sed iudiciale seu interpositum in iudicio. Deo si quis obiciat sic iudicium potuisse comprehendi sub placito, & ideo superflue prædictis superaddi in cap. 1. De feriis. Ille idem respondet 2.2. quæst. 122. art. 4. col. 1. antepenult. ipsum fuisse adhuc per se, specialiterque prohibitum, eo quod iuramentum, etiam iudiciale, videri poterit licitum, cum sit latræ cultus Dei, ideoque consonus maxime diei festo.

Quod autem de tali iuramento facta in cap. 1. De feriis prohibitio procedat tam quoad causas spirituales, quam quoad temporales Suarez in citato num. 8. colligit ex eo, quod verba quibus fit in eodem cap. sint generalia, neque ex eis sumi possit vllum talis limitationis fundamentum: adeo ut illicitum sit perinde in causis spiritualibus, ac in temporalibus iuramentum iudiciale exigere, quale consuevit exigi testibus examinandis.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

De causis quæ excusant facientem in die festo opera prohibita.

Tales causas varias constitui patet ex iis quæ habent D. Thomas 2.2. qu. 122. ar. 4. & sequaces ipsius Caiet. tum ibid. tum in verbo, Festos dies cap. 1. ver. Tertium est, & Sotus lib. 2. de Iustitia & iure qu. 4. art. 4. passimque alij qui materiam hanc tractant.

Prima autem est, cultus diuinus. Ad quam recte intelligendam notat: oportet iuxta memoratos auctores, opera ad seruitum Dei pertinentia esse in triplici differentia: nam quedam pertinent ad cultum diuinum, tanquam illius partes: vt olim gestare arcam testamenti, & nunc gestare in supplicatione vexillum crucis, aut statuas Sanctorum, vel arcas plenas reliquiis ipsorum: hæcque omnino licita sunt in festis. Quædam vero per se ad cultum diuinum pertinent tanquam preparatoria ad illum: eorumque nonnulla eidem cultui coniunguntur: vt olim maceratio, & lotio vitæ timarum, de quibus Matth. 12. ait Dominus: Sacerdotes in templo Sabbathum violant, & sine crimine sunt: nunc vero, sampanas pulsare ad Misas, & alia diuina officia: hæcque dubium non est licita etiam esse in die festo.

Quædam autem non coniunguntur, sed cultum ipsum antecedunt: ita ut fieri possint die præcedenti: vt ornare templum auleis, scopisque mundare, conficere hostias: atque hæc sine causa rationabili in die festo fieri, illicitum est, non item si adfit causa rationabilis: vt quod ornamenta non potuerint antea haberi, aut continuus dierum festorum concursus: ex quo ob frequentiam populi templum effectum est immundum: ideoque potius mundandum est tunc, quam immundum relinquendum. Existimat autem Azor in 2. par. lib. 1. cap. vlt. quæst. 5. causâ 2. talem exculationem locum habere, etiam cum per socordiam, & negligentiam talia opera fuerunt suo tempore prætermissa.

Quædam denique sunt opera quæ valde remote, atque per accidens pertinent ad Dei cultum: vt conficere calicem, ædificare facellum, aut altare, arare agros, & metere tegetes Ecclesiæ. Cuiusmodi in die festo non licere, nisi ex aliqua nobili necessitate, tenendum est cum Caietano in citato cap. 1. Tunc autem potissimum licita censentur, cum deo tunc exercentur, quod Ecclesiæ non sit ad ea sibi sufficiens, acceditque licentia Episcopi: vel si ea haberi non possent, & necessitas valde urgeat, accedat consensus Parochi.

Secunda causa est pietas, ob quam iudicialia prohibita licere in die festo patet ex exceptione eorundem facta in cap. vltimo De feriis. Quæ cum de illis solis facta sit, si aliqua alia liceant ex pietate, id tunc contingit cum pietas ipsa coincidit cum causâ alia excusante. Circa quod aduertendum est, pietatem ex Caiet. in cit. art. 4. col. 4. versu.

Ad hoc

Ad hoc dubium, & Nauarr. in Enchir. cap. 13. num. 4. tripliciter accipi. Primo modo, pro religione seu cultu diuino, sicque ob eam iuxta antedicta, quaedam opera sunt licita in festis, quaedam minime. Secundo modo capitur pro misericordia, & sic accepta iustificat quidem ad excusanda iudicialia, non tamen ad excusanda feruilia; nisi simul adfit necessitas vitandi damni imminentis.

Aduerte tamen opera quae sunt per se primo misericordiae, esse in die festo licita: vt sepelire mortuum, curare infirmum, vestire nudum. De quibus intelligendum est, quod habet glossa ad cit. cap. vlt. In operibus misericordiae non esse faciendam distinctionem dierum. Idem dicendum est de misericordiae operibus, quae ad praedicta preparationes sunt cum eis coniunctae. Nam talia quoque licita sunt in festis: vt foueam facere ad sepeliendum mortuum: non item de preparationibus ad misericordiae opera quae prius fieri possunt. Nec enim licet vestes conficere in die festo ad vestiendum nudum ratione pietatis nisi adfit necessitas.

Tertio modo sumitur pietas pro ea parte iustitiae quae nos inducit ad honorificandum patriam, parentes, & consanguineos; quo modo sumpta, à nullo opere prohibito excusat in die festo. Vnde bene notant Caiet. & Nauarr. locis citatis ex causa pietatis, si causa necessitatis non concurrat, non esse excusandos eos qui reficiunt pontes, & vias publicas in die festo: quia tale quid non liceret ob consanguineos, ad quos cum patria est eadem virtus pietatis.

Si queras, an ex causa pietatis excusentur qui in die festo feruilia opera exercent ornamenti publici gratia: vt qui theatra, seu tabulata construunt cum ludis publici, seu spectacula dantur in republica, vt populus recreetur. Respondet Azor in seq. causa tertia, excusari, cum non datur aliud tempus: quia pertinet ad publicam utilitatem, quam pietas quaerere suadet, vt populus interdum recreetur spectaculis.

Tertia causa excusans constituitur necessitas, estque generalis: vtpote quae ab omnibus prohibitis excusat: quandoquidem vt habet quarta regula iuris, Extra, Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. & ita fit, ex Caiet. in verbo, Festos dies, cap. 1. versu Quod vt clarius, vt propter eam, opera quae alias sunt feruilia non genere, reddantur communia, ideoque minime prohibita in die festo, iuxta habita in precedenti numero. Tunc vero necessitas ad esse intelligenda est, quando imminet notabile damnum animi, aut corporis siue proprii siue alieni: aut bonorum temporalium, siue propriorum siue alienorum ex Caiet. in eod. cap. 1. versu, Tertio ex necessitate, & Nauarr. in eodem cap. 13. numero 6. ac Soto in lib. 2. De iustitia & iure quest. 4. art. 4. versu quarta causa. Pro qua doctrina facit quod ex lib. 1. Machab. cap. 2. Machabei pugnant in die Sabbathi, propter periculum mortis imminens ipsis, nisi se defenderent. Item quod Dominus Matth. 12. excuset Discipulos suos in Sabbatho vellentes spicas; quodque ibidem aperta ratione ostendat necessitati observationem legis cedere inquitens: Quis ex vobis homo qui habens ouem vnani & si ceciderit haec Sabbathis in foueam, nonne tenebit, & leuabit eam?

Vnde excusantur ij pauperes, qui se ac suam familiam sustentare nequeunt nisi laborent, dummodo id secrete faciant ad vitandum scandalum, & ea necessitas sit euidentis, iudicio pij ac prudentis viri. Nam dubia necessitas non est sufficiens, sine dispensatione sui pastoris. Item excusantur eadem ratione agricolae qui ingruente pluuia fenum aut segetes colligunt ne deteriorentur. Qua in re ad vitandum scandalum requirendus est pastoris consensus. Excusantur praeterea (quod alii commemoratis habet Azor loco citato, in 4. causa) eadem adhuc ratione, famuli, qui nisi faciant iussa domini, vel stipendium sibi debitum amitterent, vel remouerentur à famularu, neque alium herum facile reperirent. Attamen si talia iussa fierent in Ecclesiae contemptum, non esset locus excusationi. Adde regulam dari (cuius meminit Suarez in sepe citato lib. 2. cap. 32. num. 4.) quando inchoatum opus, vt coctio laterum vel caldis non potest intermitti in die festo sine dispendio notabili,

illud posse in die festo continuari. Quando vero tale dispendium contingat, indicare spectat ad artifices. Cuius regulae congruenter, Caietanus ait multiones iter continuantes excusari posse ratione necessitatis. Aduerte autem debere intelligi de iis qui iter faciunt bestiis onustis: quia si agatur de iis qui mulos suos deducunt non oneratos ad modum tantum iter facientium (cum iuxta antedicta licitum sit iter facere in die festo) possunt absque necessitate excusari.

De illis ergo multionibus aut thedariis, qui cum bestiis aut rhedis seu curribus oneratis onere mercium transportandarum iter inchoant in die festo; dici quidem potest, quod si nequeant nisi cum graui detrimento, ipsum iter differre in aliud tempus, posse excusari ex necessitate: alias autem minime, quantumuis Misiam eo die audiant. Ratio est, quia tale quid ad mechanicum & seruale officium ita pertinet, vt si contrarium in vsu esse inueniatur, damnandum sit de abusione, iuxta Caiet. 2. 2. quest. 122. art. 4. col. penult. versu Huiusmodi expeditu. Vbi tamen excusatur cum qui in die festo cum iumentis vacuis accedit ad locum aliquem, vt se ibi sequenti die inueniat. Et rationem reddit, quod id de se tantum sit iter facere, nequaquam prohibendum. Et consentit Nauarr. in sequenti num. 12.

Ceterum ex Soto in memorato art. 4. (quod plenius tradit Azor in citato cap. vltimo quest. 5. in fine, & quest. 6.) in casibus in quibus de necessitate ambigitur, an ea sit necne sufficiens ad excusandum opus seruale in die festo, consulendus est Episcopus, aut saltem Parochus seu principalis Sacerdos. Id quod attingens Caietanus in memorato art. 4. col. penult. versu in 7. causa, addit quod etiam si Superior dispensando erret, quia non satis perspicaciter rem considerauit, subditos nihilominus excusari laborando in die festo.

Ceterum quod in hac re dicitur de necessitate propria, dici posse pariter de necessitate proximi, ex eo intelligitur, quod cum ex charitate debeamus amare sicut nos ipsos: & quod misericordia erga proximum gratissima sit Deo, iuxta illud Osee 6. Misericordiam volo & non sacrificium: usurpatum à Domino Matth. 12. in disceptatione cum Iudaeis de observatione Sabbathi. Cui authoritati congruenter, praclaro argumento à minori ad maius eos perstringit inquitens: Itaque licet Sabbathis benefacere: misericordiam scilicet exercendo erga proximum, graui necessitate laborantem, ad instar ouis lapsae in foueam.

Adde quod si necessitas priuata excuset, multo magis excusare communem Reipub. cum cuius notabili damno Ecclesiam velle aliquid prohibere, non est existimandum: vt intelligi potest ex licentia quae datur in cap. Licet, De feriis. Et sic excusantur milites pugnantes in die festo: parantes tormenta bellica conuehentes commeatum tempore necessitatis. Item qui reficiunt pontes, vias, fontes, & alia se pertinentia ad communes vsus, quando sine magno incommodo publico, res non potest differri.

Quarta causa est occurusus lucri transitorioj. Nam Ecclesia in cit. cap. Licet, indulgit in die festo piscationem halecum, quae vno anni tempore transire solent: patrique ratione idem esse dicendum de piscatione aliorum piscium, qui similitur certo tantum anni tempore occurrunt, notant Caietanus loco citato, & in verbo Festos dies cap. 1. versu Quarto ex occurusus lucri, & Nauarr. in praecedenti numero 9. Imo credit Caietanus. idem quoque dicendum esse de quouis alio lucro transitorio, quomodo libet repente occurrere: tanquam, inquit ille, cuiusmodi herum cessans; damnum reputetur. Sed tamen in eo tantum lucro quod solet vno anni tempore euenire, cernitur rationis paritas cum eo, de quo sermo est in cap. Licet, memorato. In eo enim sermo est tantum de transitorio lucro, quod solummodo occurrit vno anni tempore. Quae circumstantia cum non inueniatur in omni lucro transitorio, sit vt à S. Pontifice data dispensatio in ipso cap. Licet, non habeat ob rationis identitatem, locum in omni lucro transitorio.

Aduerte autem obiter eam ipsam dispensationem esse intelligendam cum moderatione ibi expressa: nempe vt Ecclesiae circumpositis & Christi pauperibus honesta lucri portio deuri: atque vt ea non habeat locum in maioribus

bus anni festiuitatibus, quales sunt, vt *ibidem habet glossa*, Natiuitas domini, Epiphania, Pascha, Ascensio Domini, & Pentecoste. Si quæras, an eadem moderatio dandi aliquid Ecclesiæ & pauperibus, locum habeat quando ordinarium permittit, aliqua opera seruilis in die festo. Azor in fine memorati libri primi, respondet non habere de præcepto: sed solum de consilio: pro quo citat Angelum & Syluestrum.

51. Quinta causa, est consuetudo siue generalis siue specialis, scita in aliqua patria, ac tolerata, nec reprehensa à Prælatis. Ita Caietanus habet verbo Dies festos, cap. 1. *versu Sexto ex consuetudine: & Sorus in sepe memorato art. 4. causa sexta*. Et ratio est, quia cum prohibita in die festo sint humano iure introducta; nihil obstat ea tolli contraria consuetudine; vt alias passim fit. Atq; ob hanc causam excusantur à Caietano coqui, tabernarij, hospites, nauigantes in fluminibus, & ad minimum vendentes & ementes comestibilia, conducentes equos aut operarios pro die sequenti; & similia, quorum aliqua iam in præcedenti parte capitibus attigimus; & ex consuetudine vigente satis innotescunt. Cui tamen non est fidendum, si sit irrationabilis, vt merito censetur ea, qua in nonnullis locis secundo offensa sacra hostia pleriq; relinquunt Sacerdotem in altari: quod quidem caret ratione tam necessitatis quam pietatis vt patet: neque consentaneum, imo dissentaneum est sacris canonibus, vt patere potest ponderante cap. Omnes fideles, cap. Missas, & cap. Cum ad celebrandas, De consecra. distinct. 1.

53. Vltima causa est materiæ paruitas; ex qua sicut potest contingere ne, quod attinet ad Missam audiendam, mortale committatur: ita etiam potest, vt ab eodem peccato sit excusatio, quod attinet ad abstinendum ab actibus prohibitis in die festo. Et ita Caiet. in cit. cap. 1. *versu Secundum quoque*, ex tali causa excusatur à mortali parum laborantes vel suendo vel tendendo, vel reparando aliquid; ac etiam vendentes & ementes, minimum temporis ponendo in eo. Excusant quoque plures alios Angelus & Syluester: *ille in verbo Feria numero decimo, & aliquot sequentibus: hic vero, in verbo Dominica, quest.*

Porro iudicium de istiusmodi paruitate, vt in aliis materiis, sic in hac, relictum est arbitrio prudentis. Illud tantum moneri potest ex iis quæ Azor habet in principio supra citatae questionis 5. opus de se paruum & exiguum; ex illius repetitione magnum in tali iudicio censeri: quomodo tonfor vnum quidem aut alterum in die festo tendendo, excusatur à mortali, non tamen tendendo plures; quod idem habet Nauarr. in *Enchir. cap. 13. num. 9*. Similiter sutor vendendo in die festo vinum, aut alterum par calceorum, excusatur à mortali; non item (nisi aliunde excusetur) si venditionem sæpius iteret. Opus vero de se magnum censeri paruum ex tempore modico, quod in eo intumitur. Sic qui opus aliquot seruire laboriosum exercuit, vt qui arauit vel messuit: si in eo opere seruile posuit minus temporis quam vnus horæ, tanquam breuitate temporis ipsum excusante, non damnatur propterea peccati mortalis, licet à veniali non excusetur: vt aliquot aliis citatis addit idem Azor.

54. Si quæras, an talis quoque excusatio deriuetur ratione finis: vt quod opera in die festo prohibita exercentur ad habendum quod detur pauperibus, aut quod in aliquos pios vsus erogetur. Cui questionis satisficit per illud quod habet Azor in eadem quest. 5. *causa 3. neminem inficiari huiusmodi opera non esse iure permilla*, quando Ecclesiæ vel miserabiles personæ non indigent illorum exercitio; esse vero permilla si illa hoc cita indigeant, vt adsit necessitas ad excusandum sufficiens, iudicio prudentis, aut si ambigatur de tali sufficientia, defectus illius suppleatur per dispensationem Episcopi, alteriusve Prælati, qui de consuetudine aut alio modo iurisdictionem habeat Episcopalem: aut etiam Parochi, alteriusve curam animarum habentis sub illis, quando illi ipsi commode adiri nequeunt. Id quod satis patet ex vsu recepto in Ecclesiâ; & ex eo quod potestas eiusmodi sit moraliter necessaria in ordinario regimine animarum, pro casibus repentinis, & extraordinarie occurrentibus.

Veruntamen differentia est, quod pastores inferiores talem licentiam dare possint tantum ad tempus præsentis necessitatis. Superiores vero, etiam ad tempus necessitatis futura: vt si in aliqua dicecesi inquit Azor *causa postrema*, quotannis rustici detrimentum magnum patiantur si in die sancti Laurentij super sedeat operibus seruilibus, potest Episcopus eis concedere facultatem quotannis eo die vacandi istis operibus, ad prædictum incommodum vitandum. Nam licet Episcopi in suo Episcopatu tollere non possint festa quæ celebrantur ab vniuersa Ecclesiâ, tanquam instituta à Papa: tamen possunt cum particularibus personis aut populis in obseruatione talium festorum quoad aliquos actus dispensare, vt communem sententiam esse aliquot in eam citatis, notat Suarez in *memorato lib. 2. cap. 33. num. 2*.

Porro non modo Parochus, sed nec Episcopus (nisi festum sit proprium sui Episcopatus) potest talem dispensationem dare sine iusta causa: qualis an ista sit, vt dispensatus aliquid conferat in vsus pios cum necessitas non vrget, vt ad emenda luminaria pro aliquo templo, aut sacello, aut oratorio idem Azor in seq. quest. 11. disputat: ac tenet posse, *ex causa scilicet pietatis*, dum modo ab sit occasio scandali: beneque addit non committi in eo simoniam: sed cultum cum religioso cessationis ab operibus seruilibus in die festo, mutari in aliud opus pium erogandi aliquid in sacrarum ædium vsus, si non necessarios, saltem commodos. Addit Suarez in *seq. num. 4*. præter potestatem & causam, ad talem dispensationem requiri voluntatem dispensantis. Hæc enim est, per quam illa debet, *pro conditione actus humani*, consummari seu perfici. De qua, vt aliis constet sufficienter ad operandum, debet eis signo externo manifestari. Non sufficit vero præsumptam esse ratihabitionem de futuro; quia vinculum legis non auferatur per nostram præsumptionem & spem ratihabitionis.

CAPVT IV.

De sacrilegio.

SVMMARIVM.

- 55 De violatione rei sacræ, in qua sacrilegium consistit.
56 Quatuor sacrilegij species, quarum prima contingit cum persona, 2. cum loco, 3. cum tempore sacro sit iniuria.
57 De quarta, contingente cum sit iniuria aliis rebus sacræ.
58 Sacrilegium genere vnum est, & specie diuersum: ac ipsum mortale peccatum esse contingit trius maxime modis.
59 Quæ sacrilegij species excommunicationem inducant.
60 Explicatio excommunicationis læcæ in effectores & spoliatores Ecclesiarum.

SACRILEGIUM consistit in violatione rei sacræ, vt facta est. Nominis rei sacræ vero, intelligendum est illud omne, quod lege aliqua diuina vel humana: siue publica siue priuata destinatum est ad Dei cultum; siue sit tempus, vt dies festus; siue sit locus, vt templum; siue persona, vt Clericus, vel Religiosus: siue quidpiam aliud, vt vasa sacræ, sacræ imagines ac reliquæ Sanctorum, itemq; sacramenta & multa alia. Violari autem potest res sacræ. Tum commissione per actionem contrariam cultui illi, ad quem ea destinata est: quo modo per fornicationem violatur votum castitatis. Tum omissione illius cultus in quem res ipsa destinata est: qua ratione is violat votum de elemosyna, aut peregrinatione faciendâ, qui hanc, illamve suo tempore facere omittit.

Congruenter vero his distinguuntur quatuor sacrilegij species, quarum prima consistit in violatione personæ siue propriæ siue alienæ; ad eamq; pertinet 1. violatio votorum personalium, de quibus suo loco in præced. lib. Secundo, verberatio Clerici vel Monachi: quæ seuerâ excommunicatione punitur lata in cap. Si quis suadente diabolo 17. q. 4. (de qua appendicem addidimus ad calcem primi libri) aliaque vexatio contra priuilegium quod dicitur canonis. Tertio, vestigialium & onerum aut gabelatarum exactio ab Ecclesiasticis personis, cum hæc ab illis